

KLÍČOVÁ UMĚLECKÁ DÍLA

KORUNA ŘÍMSKÉHO KRÁLE KARLA IV.

Koruna římského krále Karla IV., Praha, před rokem 1349, zlacené stříbro, kameje, antické gemy a drahé kameny, Dómské muzeum Cáchy

Poprvé po 667 letech se do Prahy vrací koruna z katedrálního pokladu v Cáchách, kterou byl Karel IV. roku 1349 korunován římským králem. Královská koruna byla panovníkovi vyrobena na míru, o čemž svědčí neobvyklý obvod koruny (66 cm), který odpovídá antropologickým průzkumům Karlových ostatků. Indicií svědčící o vzniku

koruny v pražských zlatnických dílnách je technologické zlatnické zpracování, zvláště způsob kalichovitého osazení drahých kamenů a gem, které jsou uchyceny pevnými drápkami (krapnami). Užití antických gem a kamejí poukazuje na vladařskou tradici antického Říma, zosobněnou Juliem Caesarem, a na prvního římského císaře Augusta, k nimž se Karel Veliký, stejně jako jeho nástupci na trůně záalpské Svaté říše římské, programově hlásili. Karel IV. gemy a kameje antického původu shromažďoval jako symbol prvních císařů a symbol státnické moci. Jednu z kamejí dal Karel osadit i do svorníku v kapli sv. Kateřiny na Karlštejně.

Proč musel Karel IV. přivést korunu do Cách z Prahy?

Tradičně byli králové Svaté říše římské korunováni korunou Oty I. Velikého, prvního krále Svaté říše římské, z 10. století. V polovině 14. století byla politická situace složitá. Karel IV. byl zvolen římským protikrálem navzdory Ludvíku Bavorskému už v roce 1346 v Rhens. Korunovace tehdy ale neproběhla podle tradice v Cáchách, protože Karel nebyl do města loajálního Ludvíku Bavorovi vpuštěn. Byl tedy korunován v Bonnu. Roku 1347 byl Karel v Praze svatováclavskou korunou korunován desátým českým králem. Do Cách vstoupil až dva roky po náhlé Ludvíkově smrti – v roce 1349 – a teprve tehdy byl legitimně korunován králem Svaté říše římské. Starobylá koruna byla ovšem stále v držení Wittelsbachů, proto se Karel IV. vybavil korunou již v Praze a do Cách si ji přivezl.

Po korunovaci Karel IV. korunu věnoval do chrámového pokladu v Cáchách uchovávacího nejvzácnější relikvie – temenní část lebky Karla Velikého. Pro ni nechal v některé z cášských zlatnických dílen panovník zhotovit relikviářovou bustu Karla Velikého, které pak věnoval byzantskou mariánskou ikonu ze steatitu, považovanou za autentický portrét Bohorodičky vytvořený rukou sv. Lukáše, jež je na výstavě také k vidění. Bustě pak daroval i královskou korunu.

FRAGMENTY NÁHROBKU KRÁLOVNY MARKÉTY BRABANTSKÉ

Fragments of the tomb of Queen Margaret of Brabant, Giovanni Pisano, 1313–1314, Carrara marble, fragments of polychromy, Genoa, Galleria Nazionale di Palazzo Spinola

Náhrobek královny Markéty Brabantské zobrazuje vyzdvižení její duše na nebesa. Dva andělé pomáhají duši královny Markéty vystoupat do nebeské sféry. Duše je znázorněna v tělesné podobě a na hrudi má překříženou štolu, znak svatosti. Hlava otočená ke straně s lehce otevřenými rty hledí k nebeskému Jeruzalému. Vynesení duše zemřelého člověka anděly do nebes k věčné spáse bezprostředně po smrti bylo podle středověké eschatologie vyhrazeno pouze zesnulým, kteří vedli obzvlášť zbožný život téměř na prahu svatosti.

V prosinci roku 1311 zemřela Markéta, manželka Jindřicha VII., v Janově na morovou nákazu. Byla pohřbena v minoritském kostele San Francesco di Castelletto. Již několik týdnů po pohřbu došlo u jejího hrobu k zázračnému uzdravení. Janovský arcibiskup dal sebrat záznamy o tomto a dalších zázracích, aby připravil královnino blahořečení. Při jednom ze svých pobytů v Pise pověřil císař Jindřich VII. již tehdy slavného sochaře Giovanniho Pisana úkolem uctít jeho zemřelou choť výpravným náhrobkem, z něž se dochovaly pouze fragmenty.

ANTEPENDIUM S KORUNOVÁNÍM PANNY MARIE Z MARIÁNSKÉHO KOSTELA V PIRNĚ

Antependium s Korunováním Panny Marie z mariánského kostela v Pirně, Praha, před rokem 1350, len, výšivka, Kunstgewerbemuseum

Precizně provedená výšivka vznikla v Praze v jedné z hlavních vyšivačských dílen s těsnými vazbami na královský dvůr. Antependium je tkanina pokrývající přední stranu oltářní menzy. Exemplář z Pirny, který v letech 1294 až 1405 patřil české koruně, představuje výjimečně kvalitní doklad luxusního vyšivačského řemesla. Kompozice antependia vyniká jemným odstíněním barev, plasticitu obrazu dodává střídání směru kladení hedvábných nití.

Ústřední výjev Korunování Panny Marie po stranách obklopují figury světců stojících v architektonických nikách včetně českých zemských patronů: sv. Václava, Vojtěcha, Prokopa a Víta. Kresebná předloha je inspirována pražským dvorským malířstvím, před polovinou 14. století reprezentovaným především dílnou Mistra vysebrodského oltáře.

ARCHITEKTONICKÁ KRESBA JIŽNÍ VĚŽE KATEDRÁLY SV. VÍTA

Architektonická kresba jižní věže katedrály sv. Víta, Petr Parlér, kolem roku 1365, pergamen, černá tuš, Vídeň, Akademie der Bildenden Künste, Kupferstichkabinett

Kresba představuje návrh Petra Parlěře na výstavbu přízemí velké věže, která z boku chrání jižní průčelí pražské svatovítské katedrály. Petr Parlér zde zamýšlel jako dominantní prvek velké okno zaujímající celou plochu stěny mezi opěrnými pilíři a zasazené v obloukovém výklenku. V návrhu vyniká množství kružbových vzorů, které se skládají ze stále nových a nových variant otevřených listů a plamének a podtrhují tak originalitu i bohatství elegantního dekoru.

Petr Parlér se u návrhu inspiroval formami pocházejícími nejen ze Švábského Gmündu, ale i z Kostnice. Naopak pražské okno se zase opakuje na jiných místech, např. v Norimberku, Řezně či Bernu.

MODLITEBNÍ KNIHA BONY LUCEMBURSKÉ

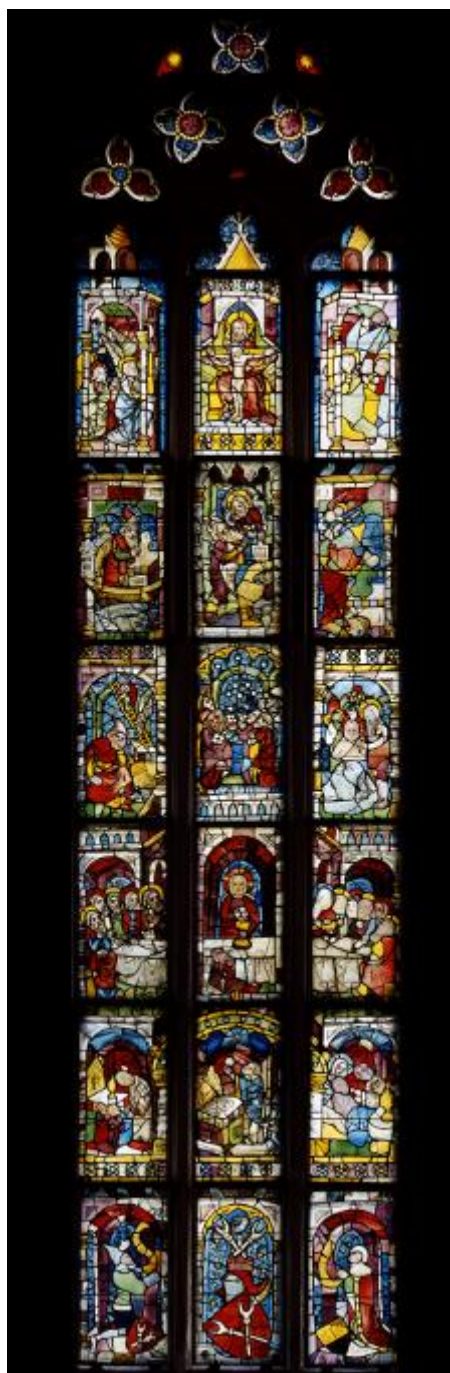
Modlitební kniha Bony Lucemburské, Jean Le Noir, před rokem 1349, pergamen, tempera, inkoust, zlacení a stříbření, The Metropolitan Museum of Art

Latinský žaltář drobného formátu byl určen pro sestru Karla IV., Jitku (Bonu) Lucemburskou. Ta se roku 1332 provdala za normanského vévodu a pozdějšího francouzského krále Jana Dobrého. Žaltář, neboli kniha žalmů, pokračuje v tradici drahocenných rukopisů vysoké intelektuální úrovně, financovaných ženskými členkami francouzské královské rodiny.

Úvodní část rukopisu tvoří dvanáct dvojstran s vyobrazením kalendářních měsíců. Mezi nejvýznamnější miniatury patří ilustrace k žalmu 52 Dixit incipiens, na níž vidíme pijícího blázna, jehož druhá postava bije prutem. Semitské rysy bitého muže znázorňujícího pohana, o kterém se v žalmu zpívá, jsou v této souvislosti spojovány s protižidovským pogromem po vypuknutí moru roku 1348. Tvzení, že Židé otrávil studny, šířil mimo jiné básník Guillaume de Machaut, který byl v té době v Jitčiných službách.

Miniatury v žaltáři jsou připisovány dílně Jeana Le Noira, který ve své tvorbě navazuje na odkaz významného malíře Jeana Pucella, jehož tvorba ovlivnila na dlouhá desetiletí knižní malbu na pařížském královském dvoře.

WALDSTROMEROVO OKNO Z KOSTELA SV. MARTY V NORIMBERKU

Waldstromerovo okno z kostela sv. Marty v Norimberku, Norimberk, návrh Sebald Weinschröter, kolem 1370, malba na skle, švarclot, 18 vitráží, Evangelisch-reformierte Kirchengemeinde St. Martha Nürnberg, foto Corpus Vitrearum

Kostel sv. Marty byl založen spolu se špitálem v roce 1365 Konrádem Waldstromerem, správcem lesů Karla IV. v Norimberku. Okno v ose chóru kostela, nejvýznamnějším místě, bylo vyhrazeno reprezentaci Waldstromerovy rodiny. Komplexní teologický program okna je tvořen soustavou vyobrazení akcentující eucharistii, boží tělo. Centrální výjev se sv. Trojicí v horním pásu následují výjevy ze Starého zákona, jež odkazují na Kristovu smrt a její eucharistický výklad. Spodní pás okna je vyhrazen erbům zakladatelů – Konrádu Waldstromerovi a jeho manželce Agnes z rodiny Pfinzingů. Sklomalby byly vytvořeny podle návrhů dvorního norimberského malíře Sebald Weinschrötera, jak dokládá jejich přímé srovnání s nástěnnými malbami v kapli sv. Mořice v kostele sv. Sebald v Norimberku nebo s baldachýnovým retáblem z klášterního kostela klarisek tamtéž.

RUKAVICE KARLA IV.

Rukavice Karla IV., Praha, kolem poloviny 14. století, rukavice pro pravou ruku, rukavičkářská useň – kozina a skopovice, Iněné nitě, stočené do zákrutu, Neustadt an der Waldnaab, Stadtmuseum

Dne 1. srpna 1354 Karel IV. propůjčil městu Neustadt an der Waldnaab v Horní Falci právo těžít na deseti honech dřevo v císařských lesích patřících hradům Floß a Parkstein. Současně městu potvrdil rozličná práva a svobody, což kromě listiny stvrdil i symbolickým přenecháním své pravé rukavice na důkaz platnosti právního aktu. Následně v roce 1358, tedy již jako císař, městské radě povolil rozšíření města o novou čtvrť zv. Freiung, jejíž obyvatele osvobodil na dvanáct let od daní.